

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัยในพื้นที่บ้านดอนตันตำบลศรีภูมิ  
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

The Public Participation on Flood Management at Ban Dontan,  
Sribhum Sub-District, Thawangpha District, Nan Province.

Received: August 19, 2019  
Revised: November 5, 2019  
Accepted: December 1, 2019

ธเนศ ปราบปราม\*  
(Thanate Prabpram)  
กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์\*\*  
(Kampanart Wongwatthanaphong)

**บทคัดย่อ**

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัย ในพื้นที่บ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ซึ่งหากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยมีส่วนร่วมกับหน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการมีส่วนร่วมกันในกลุ่มชุมชน ก็จะเป็นการป้องกันและลดความสูญเสียในชีวิต และทรัพย์สิน เมื่อเกิดอุทกภัยได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมรับมืออุทกภัยให้ประสบความสำเร็จจะต้องมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาศักยภาพของประชาชนและรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง หากประชาชนเข้าใจถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมและสามารถนำมาจัดการกับการป้องกันอุทกภัยที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีได้ ก็จะสามารถยกระดับให้เป็นแบบอย่างให้แก่หมู่บ้านหรือชุมชนอื่นๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยได้ต่อไปในอนาคต

สำหรับผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัย ในพื้นที่บ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมต่อการรับมือกับอุทกภัยอยู่ในระดับสูง เพราะประชาชนตระหนักถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง เมื่อเกิดอุทกภัย ประชาชนจะมีความพร้อมในการรับมืออุทกภัย ตลอดจนถึงการเตรียมตัวช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ผู้ประสบภัยรายอื่นได้ทำให้ลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากอุทกภัย

**คำสำคัญ** : อุทกภัย การมีส่วนร่วม การป้องกันความสูญเสีย

\* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม  
e-mail: jamethanate@gmail.com

\*\* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการภาครัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

## Abstract

The purpose of this article is to study Public Participation on Flood Management at Ban Dontan, Sribhum Sub-District, Thawangpha District, Nan Province, if the people participate in the development of

their own potential by participating with government agencies or other agencies associated Including participation in the community will prevent and reduce loss in life and property when flooding occurs. Which participation in flooding To be successful Must be based on the development of potential and know their role If people understand the process of participation and can deal with the prevention of floods that occur every year. Can be used as a model for other villages or communities to prevent and solve flood problems in the future.

For the results of the public participation in dealing with floods in the area of Ban Dontan, Sribhum Subdistrict, Thawangpha District, Nan Province, it was found that people involved in dealing with flooding were at a high level. Because people are aware of safety in their lives and property when flooding occurs People will be ready to cope with floods. As well as preparing to help neighbors other sufferers.

**Key words:** Flood, participation, loss prevention

## บทนำ

การเกิดอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม เป็นปัญหาด้านสาธารณภัยที่สำคัญของจังหวัดน่านเสมอมา โดยเฉพาะเดือนพฤษภาคมถึงกันยายนของทุกปี อันเนื่องมาจากในช่วงนี้หลายพื้นที่จะมีฝนตกชุกและตกติดต่อกันเป็นเวลานาน จนเกิดน้ำไหลบ่ามาตามผิวดินมากกว่าปกติ น้ำปริมาณมากที่ไหลบ่าเข้าท่วมในพื้นที่ทำความเสียหายแก่พื้นที่ทำการเกษตรและทรัพย์สินของประชาชน ดังนั้นเมื่อเกิดฝนตกหนักเป็นเวลานานๆ ในแต่ละครั้งมักเป็นปัญหาทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน หรือดินโคลนถล่มตามมา และมีน้ำท่วมขังในบางพื้นที่สร้างความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ เป็นวงกว้าง เช่น ด้านชีวิต ทรัพย์สิน พื้นที่เพาะปลูก ด้านการเกษตร ด้านปศุสัตว์ ประมง ตลอดจนสิ่งสาธารณ ประโยชน์ สถานที่ราชการ สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก และนับวันสถานการณ์จากอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม มีความถี่ และมีความรุนแรง มากขึ้น

การมีส่วนร่วมในการป้องกันอุทกภัยของประชาชนร่วมกับหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน (Community Leaders) ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีสเตอร์เตือนภัย OTOS และอาสาสมัครต่างๆ ในชุมชน/หมู่บ้าน ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและคำสั่ง จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและนำไปสู่การรับมืออุทกภัย ได้อย่างทันเวลา โดยมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด แต่เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด (ประสิทธิภาพ) และบรรลุมิติวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่คาดหวังไว้ (ประสิทธิผล) คือ ลดความสูญเสียจากอุทกภัย ไม่

ว่าจะเป็นชีวิตหรือทรัพย์สิน ให้เหลือน้อยที่สุด ทั้งนี้ ต้องเริ่มมาจากการสร้างองค์ความรู้และส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยอาจจะกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ให้ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ เช่น การจัดทำแผนผังหมู่บ้านให้แก่ส่วนราชการในการเข้ามาช่วยเหลือกรณีเกิดอุทกภัยขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถให้ทุกครัวเรือนเข้ามามีส่วนร่วมต่อหมู่บ้าน/ชุมชน โดยการจัดทำแผนที่ฐานข้อมูลชุมชน ว่าบ้านเรือนของตนมีเด็ก คนชรา ผู้ป่วยติดเตียง คนพิการ อาศัยอยู่หรือไม่ ซึ่งจะทำให้หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือสามารถลำดับความสำคัญได้ว่า ในพื้นที่ใดบ้างที่เจ้าหน้าที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลือก่อน หลัง หรือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางอพยพไปยังพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญในการที่ประชาชนทุกคนในหมู่บ้าน จะได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงอีกสิ่งที่สำคัญคือการจัดทำเครือข่ายภาคประชาชน ช่องทางการสื่อสารในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และลดความสูญเสียที่ได้รับจากอุทกภัย และเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็สามารถแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามที่ตนเองถนัด หรือมีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ

### แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัย

การวางแผนการรับมือกับอุทกภัยในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความรุนแรงและผลกระทบซึ่งจะได้รับจากอุทกภัย การเตรียมการวางแผนก่อนการเกิดอุทกภัย การศึกษาข้อมูล การประชุมชาวบ้าน การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภาวะผู้นำ และการทำงานแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ท่วมได้ (กอบเกียรติ ผ่องพุดิ, 2552) ทั้งนี้ เป็นกระบวนการที่ทางหมู่บ้าน ชุมชน ต้องตระหนักในการรับมือกับปัญหาอุทกภัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีในการป้องกันอุทกภัย คือ การเร่งรัดให้ประชาชนสนใจ ซึ่งความหมายของการมีส่วนร่วม “หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย” การมีส่วนร่วมเกิดมาจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ (สุนันต์ เสาศิลาภ, 2554) คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน และ
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการ

**สภาพปัญหาและความจำเป็นในการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับมืออุทกภัย ในพื้นที่บ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน**

พื้นที่อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ซึ่งประสบอุทกภัย เป็นประจำทุกปีเนื่องจากที่ตั้งบ้านเรือนและพื้นที่ทำกินของประชาชนอยู่ติดแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาของแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญ และเป็นหนึ่งในแม่น้ำสายหลักในภาคเหนือและภาคกลางของประเทศไทย รวมถึงพื้นที่ ของจังหวัดน่านส่วนใหญ่เป็น ป่าไม้ต้นน้ำ (Watershed Forest) ที่สำคัญและมีความลาดชันสูง มีดินละเอียดและดินเหนียวเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับบางพื้นที่มีการบุกรุกแผ้วถางป่า เพื่อเป็นพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย ดังนั้น เมื่อเกิดฝนตกหนัก และมีปริมาณน้ำฝนมาก จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมฉับพลัน (Flash Flood) น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม (Mudslide) ซึ่งการเตรียมความรับ

สถานการณ์อุทกภัย จะลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งการเตรียมความพร้อมนั้น สามารถกระทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การส่งข่าว การบอกกล่าว หรือการเตือนภัย (Warning) ให้ประชาชนได้ทราบล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดอุทกภัย ซึ่งปัจจุบันมีช่องทาง การสื่อสารได้หลายรูปแบบ อาจใช้การกระจายเสียงด้วยวิทยุ ทางแอฟพลิเคชั่น (Application) ต่างๆ ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ หรือระบบสัญญาณไฟที่เห็นได้อย่างชัดเจน เพราะสามารถทำให้ประชาชนได้รับทราบสถานการณ์ของสถานการณ์น้ำ ปริมาณน้ำฝน พื้นที่เสี่ยงภัย (Risk Area) และระดับความสูงของน้ำ เพื่อเตรียมรับกับสถานการณ์การเกิดอุทกภัย

ข้อมูลจากสถาบันพัฒนาประชาสังคม CSDI ได้แสดงข้อมูลของพื้นที่บ้านดอนตัน ต.ศรีภูมิ อ.ท่าวังผา จ.น่าน ดังนี้

เส้นทางการไหลของน้ำที่ไหลเข้าท่วมหมู่บ้านดอนตัน ประกอบด้วย 4 ทางหลัก คือ

เส้นทางที่ 1 ซอยที่ 2 ซอยถนนที่รับน้ำท่วมล้นจากแม่น้ำน่านหลากผ่านแปลงพริกที่ติดริมน้ำ ไหลต่อมายังซอยที่ 2 ซึ่งเป็นจุดแรกของพื้นที่ที่น้ำท่วม และเอ่อล้นเข้าไปยังบ้านเรือนที่ตั้งบริเวณสองฝั่งของซอย ไหลผ่านไปยังเส้นทางหลักของหมู่บ้านและเข้าท่วมบ้านเรือนในอีกฝั่งของถนน

เส้นทางที่ 2 ซอยที่ 1 ปริมาณน้ำจากแม่น้ำน่านที่สูงล้นตลิ่ง ไหลเข้าท่วมพื้นที่ริมฝั่งและล้นเข้าสู่ซอยที่ 1 เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ต่ำ

เส้นทางที่ 3 ซอยที่ 10 เป็นจุดที่น้ำไหลเข้าท่วมชุมชน ผ่านพื้นที่แปลงพริก แปลงข้าวโพด ไหลเข้าท่วมบ้านเรือน

เส้นทางที่ 4 หนองหลง น้ำที่ล้นหนองไหลหลากเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร และเข้าสู่พื้นที่หมู่บ้าน

โดยมีพื้นที่เสี่ยง จากการเก็บข้อมูล จากกรมทรัพยากรน้ำ ดังนี้

บ้านดอนตันมีพื้นที่เสี่ยงบริเวณกับพื้นที่ริมแม่น้ำน่าน เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่ำ ทำให้น้ำไหลผ่านเข้าสู่หมู่บ้าน และน้ำที่ไหลล้นจากหนองหลง มารวมกันทำให้ระดับน้ำสูง ในปี 2549 ระดับน้ำสูงถึง 6 เมตร ปี 2554 สูง 4 เมตร และในปี 2561 สูง 3.5 เมตร พื้นที่น้ำท่วมทั้งหมู่บ้านและบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยซอย 2 ซอย 1 และพื้นที่เกษตร เป็นพื้นที่ต่ำ จึงมีปริมาณน้ำขังเป็นวงกว้างภาพรวมน้ำท่วมราว 3 วัน

#### ทบทวนวรรณกรรม

#### แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอุทกภัย

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ การให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำ ให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วยหลักการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว โดยมีหลักการดังนี้

1. เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่
2. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการปัญหาใดก่อนหลัง
3. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไรจะแบ่งงานกันอย่างไร ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใดจะจัดการงบประมาณมาจากที่ใด และใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา
4. ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง
5. ร่วมกันติดตามประเมินผล ตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชน จะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย
6. ร่วมรับผลประโยชน์ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของแต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งจะต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคน ในการจัดการ ควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจ และสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม (สุนันต์ เสาสโสมณ, 2554)

รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกในวิธีการต่าง ๆ ซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการที่คนหรือกลุ่มคนใด ๆ ในสังคม เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของสังคมนั้น ๆ โดยตัวกิจกรรมอาจมีอยู่ก่อน หรือเกิดขึ้นภายหลังการเข้ามามีบทบาทก็ได้

#### **ทฤษฎีการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัยโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Disaster Risk Management : CBDRM)**

เน้นการอาศัยชุมชนเป็นศูนย์กลางในการป้องกัน แก้ไขบรรเทาและฟื้นฟูความเสียหายจากอุทกภัย โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ กำหนดแนวทางแก้ปัญหาในการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย เพื่อลดความเสี่ยงภัยของชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถให้คนในชุมชนมีศักยภาพในการระงับบรรเทาภัยได้ด้วย

ตนเองในระดับหนึ่งก่อนที่หน่วยงานภายนอกจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ จึงเป็นเครื่องมือในการเตรียมประชาชน ชุมชน ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญสาธารณภัยและได้รับผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินให้น้อยที่สุดรวมทั้งเป็นการ สร้างภาคีเครือข่ายภาคประชาชนในรูปแบบอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลืองานเจ้าหน้าที่ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อม เช่น การศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลภัย การแจ้งเตือนภัย การจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณ ภัยของชุมชน/หมู่บ้านการฝึกการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และการประเมินผล เป็นต้น

### ขั้นตอนการปฏิบัติเมื่อเกิดอุทกภัย

เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่มขึ้นในเขตพื้นที่ หมู่บ้านจะต้องประสาน หน่วยงานภาครัฐ คือ อำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม จนกว่าสถานการณ์จะเข้าสู่ภาวะปกติ พร้อมทั้งเป็นศูนย์กลางในการระดมสรรพ กำลัง และทรัพยากรในการจัดการอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม รวมทั้งอำนวยความสะดวก และประสานการ ปฏิบัติระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งฝ่ายพลเรือน ทหาร ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์การสาธารณกุศล ในพื้นที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเอกภาพ รวดเร็ว และทั่วถึง โดยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ ทราบข้อมูล เช่น

1. กำหนดพื้นที่อพยพไว้ล่วงหน้า หากสามารถเคลื่อนย้ายราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยไปยังพื้นที่ปลอดภัยได้ให้ดำเนินการทันที โดยการปฏิบัติตามแผนเผชิญเหตุที่ได้ร่วมมือกันกำหนดไว้

2. จัดเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่ ยานพาหนะ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการป้องกันภัย ตลอดจน เครื่องมือสื่อสารที่จะใช้ปฏิบัติไว้ให้พร้อม เตรียมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานทุกระดับ และให้มีการซักซ้อม เพื่อทราบหน้าที่ ในการเตรียมพร้อมปฏิบัติการ จัดให้มีหน่วยงานที่สามารถรับทราบข่าว และแจ้งเตือนภัยให้ประชาชนทราบล่วงหน้าได้ ตลอดจนให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อที่จะสามารถจัดการอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม ขึ้นต้นได้ด้วย ตัวเอง และทันเหตุการณ์ ตามขีดกำลังความสามารถ เป็นต้น

เมื่อเกิดอุทกภัยขึ้นแล้วจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

#### 1. การเฝ้าระวัง การติดตามสถานการณ์/การแจ้งเตือนภัย

1.1 มีการจัดเจ้าหน้าที่ และประชาชนที่มีหน้าที่เฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์อุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม จากกรมอุตุนิยมวิทยากรมชลประทาน กรมทรัพยากรธรณีวิทยา และคำเตือนจากกรมป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย พร้อมทั้งติดตามข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมพร้อมเฝ้าระวังและติดตาม สถานการณ์

1.2 แจ้งข่าวเตือนภัยล่วงหน้าไปยัง ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัย ที่คาดว่าจะเกิดอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และ ดินโคลนถล่ม ให้มีการเฝ้าระวัง และเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยดังกล่าวได้

พร้อมทั้งให้มีการประชาสัมพันธ์แจ้งเตือนภัยล่วงหน้าแก่ประชาชนโดยผ่านข่ายการสื่อสารของทางราชการ สื่อมวลชน วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว หรือสื่ออื่น ๆ ที่เหมาะสม

1.3 ประสานการปฏิบัติกับส่วนราชการ และภาคเอกชน ในพื้นที่ให้เตรียมพร้อมรับสถานการณ์อุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม

## 2. การอพยพประชาชนออกจากพื้นที่เสี่ยงภัย

เมื่อเกิดหรือคาดว่าจะเกิดอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่มในพื้นที่ใดและพื้นที่นั้นที่มีประชาชนอาศัยอยู่ อาจก่อให้เกิดอันตราย หรือคาดว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สินหรือกีดขวางต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้นำชุมชนจะต้องประสาน ผู้อำนวยการอำเภอ ผู้อำนวยการท้องถิ่น และเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจ เพื่อสั่งอพยพออกจากพื้นที่นั้นไปยังพื้นที่ปลอดภัย ไปเฉพาะเท่าที่จำเป็น และเมื่อได้รับการแจ้งเตือนให้อพยพ ให้อำเภอ ท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลัก ในการอพยพ โดยให้หน่วยทหารในเขตพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นหน่วยงานสนับสนุน ภายใต้การสั่งการของผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้อำนวยการอำเภอ ผู้อำนวยการท้องถิ่น

## 3. การดำเนินการให้ความสงเคราะห์ผู้ประสบภัย

3.1 ประสาน อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งพื้นที่ สํารวจ ตรวจสอบความเสียหายในด้านต่าง ๆ ให้ตรงตามข้อเท็จจริง พร้อมจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ประสบภัยที่ได้รับความเสียหาย และออกหนังสือรับรองให้ไว้เป็นหลักฐานในการขอรับการช่วยเหลือ

3.2 ให้มีการรักษา พยาบาล ดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานให้กับผู้ประสบภัย ให้กลับมาดำรงชีพได้ตามปกติ ตลอดจนให้มีการป้องกัน ฝ้าระวัง และควบคุมโรคระบาดทั้งคนและสัตว์

3.3 จัดให้มีการช่วยเหลือในกรณีที่อยู่อาศัยได้รับความเสียหายจากอุทกภัย น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่ม โดยให้ความช่วยเหลือตาม กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง และให้มีการประสานขอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ

3.4 ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในด้านอื่น ๆ โดยให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ ของทางราชการ

3.5 ให้มีการประชาสัมพันธ์ รายงานข่าว การให้ความช่วยเหลือต่อสาธารณะ

## 4. การฟื้นฟู

4.1 ให้มีการฟื้นฟูผู้ประสบภัยหลังจากที่ภาวะฉุกเฉินได้บรรเทาลง โดยให้มีการจัดตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ ให้มีการปฐมพยาบาลผู้บาดเจ็บ ผู้ป่วย ที่ประสบภัย ให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ประสบภัย ที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ในระยะแรกจัดให้มีโครงสร้างฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบภัย เพื่อปรับสภาพ ในการดำรงชีวิต และสภาวะวิถีความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ประสบภัยให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ หรือพัฒนาให้ดีกว่า และปลอดภัยกว่าเดิม

4.2 การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม ให้มีการสำรวจความเสียหายระบบสาธารณูปโภค และสิ่งสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ จนถึงระดับครัวเรือน พร้อมทั้งจัดทำข้อมูลการสำรวจความเสียหาย และการซ่อมแซมให้คืนสู่สภาพเดิม หรือการสร้างใหม่ให้ดีกว่าเดิม โดยให้พิจารณาถึงความจำเป็นเร่งด่วน (กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2551)

### อภิปรายผล

การจัดการกับการป้องกันอุทกภัยนั้นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทั้งส่วนราชการและประชาชน ผู้ประสบภัย จึงจะเกิดผลสำเร็จ ซึ่งการปลูกฝัง การสร้างจิตสำนึกให้ ประชาชนในชุมชน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการป้องกันการเกิดอุทกภัย ความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่น ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนต้องรับรู้ รับทราบ และสามารถตอบสนองรับสถานการณ์ได้อย่างถูกวิธี รวมถึงสามารถช่วยเหลือผู้อื่นในการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดจากอุทกภัยได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอุทกภัยจะเกิดประสิทธิภาพได้ สิ่งสำคัญในการลด ความเสี่ยง ความสูญเสียจะสามารถเกิดขึ้นได้โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมและสร้างองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น

1. การสร้างความรู้ให้ประชาชนเข้าใจบริบทของพื้นที่ของตนเองในการจัดการและเผชิญกับความเสียหายกับอุทกภัย
2. สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังการเตือนภัยที่ดีในชุมชน โดยประสานข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น สถานีอุตุนิยมวิทยา หรือ ช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ หรือ สื่อสังคมออนไลน์
3. การชักชวนการให้ความช่วยเหลือ การอพยพ เมื่อเกิดอุทกภัยขึ้นในพื้นที่ โดยการจัดการอพยพบุคคลที่มีความเสี่ยงก่อน เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือเด็กที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยง
4. ประชาชนร่วมมือกันในการจัดการฟื้นฟู บูรณะเมื่อพ้นการเกิดอุทกภัยไปแล้ว โดยร่วมกับหน่วยงานราชการ จิตอาสา หรือ ภาคเอกชน อื่น ๆ

### บทสรุป

เมื่อเกิดอุทกภัยในพื้นที่แล้ว ประชาชนจะสามารถจัดการภัยพิบัติได้โดยตนเองเบื้องต้น โดยที่จะไม่รอความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนในอดีต ซึ่งปัจจุบันพบว่าบ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าม่วง จังหวัดน่าน สามารถลดความสูญเสียจากการเกิดอุทกภัยขึ้นได้ ทั้งนี้เป็นผลมาจากความร่วมมือของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการกับอุทกภัย รวมถึงการปรับตัวเองในการสร้างที่อยู่อาศัยในการสร้างที่อยู่อาศัยให้มีระดับสูง และบ้านเรือนของประชาชนส่วนใหญ่จะมีเรือในการใช้เป็นยานพาหนะเมื่อเกิดอุทกภัย ซึ่งทำให้สามารถเผชิญเหตุเมื่อเกิดอุทกภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### ข้อเสนอแนะ

1. การรับมือกับอุทกภัยนั้น สิ่งสำคัญคือการสร้างความรับรู้และความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งการศึกษาปัญหาในพื้นที่บ้านดอนตัน ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่ายังมีประชาชนบางส่วนที่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากความคุ้นเคยกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ที่มีความเป็นห่วงที่อยู่อาศัย เมื่อหน่วยงานทางภาครัฐขอความร่วมมือให้ทำการอพยพ จะสามารถทำได้ยาก จึงเกิดความเสี่ยงในการรับมือกับอุทกภัยเมื่อเกิดขึ้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการสร้างความตระหนักให้รู้หน้าที่ และการมีวินัย ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งที่หน่วยงานภาครัฐจะสามารถเข้าไปจัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความสูญเสียอันอาจเกิดขึ้นจากอุทกภัยได้

2. การจัดการกับภัยพิบัตินั้น เป็นเรื่องที่มีรายละเอียดและขั้นตอนจำนวนมาก ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ฉะนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือประชาชนในพื้นที่จะต้องถอดบทเรียนที่ได้รับ และกำหนดวิธีการบริหารแบบเฉพาะของชุมชนของตนเอง สร้างความรับรู้ให้คนในชุมชน รวมถึงหน่วยงานราชการในการปฏิบัติเมื่อเกิดอุทกภัย ทั้งนี้ประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้จากความรู้ความชำนาญ จากการฝึกซ้อมการเผชิญเหตุอย่างสม่ำเสมอ

3 การรับข้อมูลข่าวสารโดยการบอกเล่าปากต่อปาก เป็นวิธีการที่ประชาชนนิยมใช้กันมากที่สุด ซึ่งมีข้อได้เปรียบคือสามารถกระจาย หรือเข้าถึงชุมชน หมู่บ้านได้ง่าย แต่ในทางกลับกัน ข้อมูลปากต่อปากมีโอกาสคลาดเคลื่อนได้ง่าย และทั้งยังไม่มีที่น่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ ซึ่งสามารถแก้ไขได้จากการช่วยเหลือจากทางหน่วยงานราชการ โดยพัฒนาการให้ข้อมูลข่าวสารที่มีความน่าเชื่อถือ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ให้ทันสมัย เช่น สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนได้มีการเตรียมความพร้อม และการให้ความร่วมมือในการป้องกันอุทกภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### เอกสารอ้างอิง

#### ภาษาไทย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2551). สาเหตุของการเกิดอุทกภัย , กรุงเทพมหานคร:กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย.

กอบเกียรติ ผ่องพุดิ. (2552). ศึกษาการขยายเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชุมชนและระบบเตือนภัยลุ่มน้ำน่านตอนบน เพื่อการป้องกันอุทกภัยและดินถล่ม (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร:คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551) การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา. กรุงเทพมหานคร:สถาบันพระปกเกล้า.

สุนันต์ เสาสโณณ. (2554) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. กรุงเทพมหานคร :ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.